

EWA BEREŚ

Az 1846 és 1849 közötti időszak eseményei Krosnóban és környékén

Krosnónak és környékének lakosai Lengyelország felosztottságának idején minden lengyel földön lejátszódó eseményében tevékenyen részt vettek. Küzdöttek előbb az 1794-es Kościuszko-felkelésben, majd az 1830–1831-es szabadságharcban.¹ A 19. század folyamán Krosnóban és környékén számos fontos esemény zajlott le: az 1846-os krakkói nemesi demokrata felkelés és a császárpárti parasztfelkelés, valamint a Népek Tavasza. Ezeket megannyi tényező idézték elő, többek között azok az elemi csapások, amelyek 1843 és 1845 között nem kímélték Galiciát, és még súlyosabbá tették a parasztság amúgyis nyomorúságos állapotát. Ide számíthatók az árvizek, a háziállatokat pusztító járványok és a rossz termések. 1845-ben írta a hivatalos újság, a *Gazeta Lwowska*: „A Dunajec, a Visztula és a Wysłoka folyók mentén élő szegény parasztság helyzete leírhatatlanul nehéz, oly nyomorúság sújtotta őket, hogy egész falvak kóboroltak a feljebb fekvő vidékeken kolduskenyéren élve, s a gabona, a krumpli ára [...] 60 százalékkal vagy annál is feljebb szökött. Ehhez kapcsolódott még az egész Európát sújtó burgonyavész. [...] A kikapált krumpligumó szerfelett apró, ízetlen, természet-rágta, amelyet már a rothadás is kikezdett.”² Ezekről az eseményekről jegyezték fel 1845 júliusában a krosnói Kapucinusok Krónikájában is: „A medrűkből kilépő Visztula és a San, meg a többi folyó is borzalmas károkat okozott partmenti lakosoknak.” Ugyanezen év novemberében a következő olvasható a Krónikában: „Ínséges, terméketlen esztendő, az élelmiszercikkek drágák, [...] a föld termékei megrohadnak, mindenütt szörnyű éhínség.”³ A leírt elemi csapások és az azokat kísérő éhínség, valamint a növekvő feudális kizsákmányolás és elnyomás fokozták a parasztok elégedetlenségét, akik mind elenségesebben viszonyultak a nemesi udvarházakhoz. Ezzel egyidejűleg a különféle konspirációs szervezetek egész Galiciában mind intenzívebb agitációs munkába kezdtek, aminek célja a felosztások mindhárom lengyel területét átfogó össznemzeti felkelés lett volna.

Krosnóban és környékén 1845-től folytak a felkelés előkészületei. Ahogy Władysław Kucharski írta: „Már augusztusban vásárolták a fegyvereket, kovácsolták a kaszát és faragták a kaszanyelet, élesítették a szablyát, öntötték a golyót és készültek a télre – a nagy vadászatra. Csendben, mellékutakon eljutva gyülekezett a nemesség Polnában Tytus

¹ *Galicja od pierwszego rozbioru do Wiosny Ludów*. Wybór tekstów źródłowych. Oprac. M. Tyrowicz. Kraków–Wrocław, 1956. 41.; Babinetz, P.: *Ocalić od zapomnienia. Stary cmentarz w Krośnie*. Materiały z wystawy, która odbyła się w Muzeum Podkarpackim w Krośnie w 2002 r.; Kosiek, A.: *Stary Cmentarz*. Podkarpacie, 1974. No. 16. 6.

² Szewczuk, J.: *Kronika klęsk elementarnych w Galicji w latach 1772–1848*. Lwów, 1939. 176.

³ Archiwum Prowincji Krakowskiej oo. Kapucynów (a továbbiakban: APK oo. Kapucynów). syg. 16. Chronologia Klasztoru oo. Kapucynów w Krośnie, Księga druga (1837–1903) 10–13.

Trzecieskinél, Komborniában Feliks Urbańskinál és másoknál, akik sokan voltak.”⁴ A környékbeli nemesség fegyvert és lőszert vásárolt, Miejscében lisztet raktározott kenyérsütéshez, s mindenütt a felkelésről és a parasztok felszabadításáról beszéltek. E tevékenységbe gyakran bekapcsolódtak egyházi személyek is. A környékbeli papok a felebaráti szeretetre hivatkoztak, fegyvert gyűjtöttek, „Jan Puchalski atya, krosnói vikárius pedig puskaport raktározott a parókián”.⁵ A továbbiakban így folytatja Kucharski: „Általános volt az előkészület, mert nemcsak a nemesség, hanem a szolgaszemélyzet, a polgárok és bérlők, intézők és erdészek, továbbá a mandatáriusok is fegyverkeztek és gyűjtötték a híreket, a felkelésre szólító felhívás pedig bejárta az egész vidéket, s már csak arra vártak, kinek a parancsára kell azt elkezdni. Bizony voltak olyanok is, akik terveket vázoltak, kijelölték a gyülekezési pontokat, és megragadták az erős, bár a nagyközönség számára láthatatlan kormánykereket.”⁶

A lengyel demokraták Krosno vidékén már 1845-től ténylegesen aktív tevékenységet folytattak. 1844 végén Edward Dembowskit és Franciszek Wiesiołowski bízta meg Nyugat-Galícia megszervezésének feladatával, míg Teofil Wiśniowski a San folyótól keletre eső területeken kellett volna agitációt folytatni.⁷ Dembowski Teofil Berwińskivel együtt arra törekedett, hogy kapcsolatot teremtsen a kisnemességgel, az udvari hivatalnokokkal, tisztviselőkkel, tanítókkal, kántorokkal, s olyan bizottságokat is alapított, amelyek összeesküvő tevékenységet folytattak. A jaslói és krosnói körzetek forradalmi ágense Feliks Bolechowski erdész volt, 1846 február derekán történt letartóztatása után pedig Franciszek Wolański, a Glinik Mariampol-i Wincenty Pol útirajzainak, feljegyzéseinek illusztrátora. Az ágensek Demokratikus Kátét terjesztettek, fegyvert és pénzt gyűjtöttek a felkelésre.⁸ Wolański Jasło és Sanok között tevékenykedett, „megjelent a nemesi udvarházakban [lengyel – K. I.], kárpátaljai városokban és kisvárosokban nemegyszer éjfélkor, hogy éberségre ösztökéljen, s a honpolgári kötelességekre intsen”.⁹ Krosnában kiemelkedő szerepet játszott Marcelli Myszkowski, az élelmiszerkereskedő és bolttulajdonos, egykori ulánus altiszt. Azt tervezte, átkel Magyarországra, hogy egykori ezredével kapcsolatot teremtsen. Erre az útra azonban nem került sor, s Myszkowski azzal foglalkozott, hogy felkelésre szólító felhívásokat küldjön szét, és segítse a felkelő-ügynököket a kapcsolatteremtésben. Amikor nem sikerült az a kísérlet, hogy lerohanják Duklát, ahol két század gyalogos tartózkodott, s feltöltött katonai gabonaraktárak és pokrócraktárak álltak, elhatározták, hogy Jasło ellen indítanak támadást. E célból akartak Turzában és Krosnában csapatokat összevonni. E vál-

⁴ Kucharski, W.: *Rozruchy lutowe w Jasielskim*. Odbitka z „Gezety Sanockiej”, Sanok, 1908. 2.

⁵ Kucharski: *Rozruchy lutowe w Jasielskim*, 3.

⁶ Kucharski: *Rozruchy lutowe w Jasielskim*, 4.

⁷ Schnür-Peplowski, Stanisław: *Życie za wolność. (Opowieść z przeszłości Galicji)*. Lwów, 1897. 66.; Wiesiołowski: *Pamiętniki z r. 1845–1846*. In: *Pamiętniki spiskowców i więźniów galicyjskich w latach 1832–1846*. Oprac. K. Lewicki. Wrocław, 1954. 197.; *Wiosna Ludów. Teksty i materiały źródłowe*. Warszawa, 1953. 391–398.; Stecka, M.: *Edward Dembowski*. In: *Polski Słownik Biograficzny (a továbbiakban: PSB) Vol. 5*. Kraków, 1939–1946. 85–86. Teofil Wiśniowski: galíciai összeesküvő, a Lengyel Demokrata Társaság emisszáriusa, Franciszek Wiesiołowski: Tarnów környéki földbirtokos, a demokratikus galíciai összeesküvés résztvevője, Teofil Berwiński: a költő, politikus és katona Ryszard fivére.

⁸ Żychowski, M.: *Rok 1846 w Rzeczypospolitej Krakowskiej i Galicji*. Warszawa, 1956. 132.; [Nabiela, Robert:] *Spiski i ruchy w Galicji. Część druga: 1846 r.* (Gazeta Wiejska 1867) In: *Galicia od pierwszego rozbioru do Wiosny Ludów 1772–1849*. 185–187.

⁹ Kucharski: *Rozruchy lutowe w Jasielskim*, 4.

lalkozást Mieczysław és Bolesław Darowski, Turza tulajdonosai irányították volna.¹⁰ 1846. február 20-án Krosnába érkezett Franciszek Wolański, és Marcell Myszkowski lakásában megfogalmazott egy felhívást, amelyben a felkelés kirobbanásának dátumául az 1846. február 21-ről 22-re virradó éjszakát tűzték ki. Jasło megrohanásának tervében is megállapodtak. E felhívást a krosnói kincstári hivatal ajtajára is ki akarták szögezni.¹¹ Wolański elrendelte, hogy a kijelölt helyekre irányítsanak szekereket, gyűjtsenek össze fegyvereket és élelmet. Maga Komborniába ment, ahol Feliks Urbański udvarházát jelölték ki találkozási pontnak. Ott már egy hete gyülekeztek a környékbeli összeesküvők, s mindenre felkészülve élelmet halmoztak fel, „az udvarház cselédszobájában éjjel-nappal sütötték a kenyeret, s ehhez a falu tizegynéhány asszonyának segítségét is igénybe vették”.¹² Másnap tizegynéhány összeesküvő indult el Komborniából Wzdów felé. Maga Feliks Urbański emlékiratában így számolt be erről az eseményről: „Miután Krosnóból Komborniába érkeztem, tizegynéhány lovasszánt találtam az udvaron, s az előtérbe lépve pedig rengeteg fegyvert. Két ember közölte: holnap, azaz február 20-án kitör az össznemzeti felkelés. Íme, itt a Forradalmi Kormány proklamációja, olvasd fel a pitvarban várakozó községi hivatalnak. Elmondtam, hogy az én meghatalmazottam Tarnówból rendkívül szomorú híreket hozott, s most nem a felkelésről van szó, hanem arról, hogy ki-ki mentse az életét. Megbízottam elmesélte az itt összegyűlt uraknak mindazt, amit saját szemével látott Tarnówban. Kijelentettem, hogy legjobban azt tesszük, ha elmegyünk Sanokba, ahol minderről meggyőződhetünk. Beleegyeztek. 20-án napfelkeltekor elindultunk a szánokon – az út Haczówba vezetett. Itt tudtuk meg, hogy az első emisszáriust, Goslart a parasztok elfogták s gúzsba kötve gyötrik a kocsmában.”¹³ Nekik sikerült ezt elkerülniük, és Trześniówon át eljutottak Wzdówba, ahol mindnyájukat letartóztatták.¹⁴

Sajnos, a tarnói eseményeknek a krosnói kerületbe eljutott híre megakadályozta a felkelés kitörését, amelyre a parasztmozgalom is bénítóan hatott.¹⁵ Urbańskit összeesküvő társaival együtt elfogták és Sanokba vitték.¹⁶ A Népek Tavaszáig tartották börtönben. Franciszek Wolańskit, aki nőnek öltözve akart Magyarországra szökni, egy parasztörtség Krosno előtt elfogta, és a kerületi központba vitte.¹⁷ Február 19–20. között a jaslói parasztok több mint száz embert hurcoltak a kerületi központba,¹⁸ Sanokban pedig 251 személyt tartóztattak le.¹⁹

A parasztdúlásnak hívott paraszti mozgalom Bochnia, Tarnów, Újszandec, Jasło és Sanok környékére terjedt ki, de kisebb mértékben Rzeszów, Wadowice és Sambor környékét is érintette. Hivatalos jelentések szerint a parasztok egész Galíciában 430 udvarházat

¹⁰ Homola, I: *Krosno i powiat krośnieński w latach 1772–1914*. In: *Krosno. Studia z dziejów miasta i regionu*. t. 1.: do roku 1918. red. Garbacik, J., Kraków, 1972. 244.; *Rok 1846 w Galicji. Materiały źródłowe*, 74–75.

¹¹ Kucharski: *Rozruchy lutowe w Jasielskim*, 8.

¹² Pigoń, Stanisław: *Z Komborni w świat. Wspomnienie młodości*. Kraków, 1957. 37.; *Rok 1846 w Galicji. Materiały źródłowe*, 79.

¹³ Rymar, S.: *Haczów. Wieś ongiś królewski (1350–1960)*. Kraków, 1962. 194–195.

¹⁴ Rymar: *Haczów. Wieś ongiś królewski (1350–1960)*, 195.

¹⁵ Kieniewicz, Stefan: *Ruch chłopski w Galicji w 1846 roku*. Wrocław, 1951. 164.

¹⁶ *Rok 1846 w Galicji. Materiały źródłowe*. Zebrali i opracowali J. Sieradzki i C. Wycech. Warszawa, 1958. 80.

¹⁷ Kieniewicz: *Ruch chłopski*, 164.; Homola: *Krosno i powiat krośnieński w latach 1772–1914*, 245.

¹⁸ Żychowski: *Rok 1846 w Rzeczypospolitej Krakowskiej i Galicji*, 183. Stefan Dembiński 169 letartóztatotról tud.

¹⁹ Ostaszewski-Barański, K.: *Kraway Rok (1846)*. Złoczów, 1897. 176.

fegyvereztek le, és több mint ezer embert gyilkoltak meg a nemesek, hivatalnokok és bérlők közül.²⁰ Legtöbbször a tarnóvi és bochniai kerületben estek áldozatul a parasztság megmozdulásának.²¹ A cséphadarókkal, villákkal, kaszákkal, fűrészekkel felfegyverkezett parasztok feldúlták az udvarházakat, összetörték azok berendezését, elvitték a vetőmagot és az állatokat, valamint megsemmisítették az udvarral szembeni tartozásukat dokumentáló iratokat. Az udvarházak tulajdonosait és családját a szolgaszeméllyel együtt megölték vagy átadták a hatóságoknak. Ezért pénzbeli térítést kaptak, mondván, az az előfogatokért vagy szolgálataukért jár.²² Ezt követően attól tartva, hogy a parasztdúlás nagy parasztfelkeléssé alakul át, az osztrák közigazgatás fellépett a parasztmegmozdulások ellen. A galíciai eseményekről szóló hivatalos hírek már 1846. február 20-án eljutottak Lembergbe. A kormányzósági hatóságok egész Galíciát ostromállapot alá helyezték, és elrendelték a letartóztatásokat.²³ A parasztság nem volt szervezett, s a Piłzno környéki Smarzówból származó Jakób Szelán kívül nem rendelkezett nagyobb tekintélynek örvendő vezetőikkel. Szelának 33 Jasło környéki és 17 Tarnów környéki falu engedelmeskedett. Az eddig kutatások szerint az ő vezetésével 30 udvarházat pusztítottak el és 48 személyt öltek meg.²⁴ Szeła kísérletet tett a parasztság megszervezésére – táborokat hozott létre és paraszttörségeket állított fel, s a lembergi kormányzósághoz fordulva a jobbágyi szolgáltatások mérséklését és a falvak helyzetének jelentős könnyítését kérte. Az ilyen irányú tevékenysége miatt nyugtalan hatóságok Szelát 1846. április 20-án letartóztatták, majd családjával együtt Bukovinába telepítették le, ahol 1866-ban halt meg.²⁵

A parasztmozgalomban számos Krosno környéki falu részt vett: Żarnowiec, Potok, Krościenko Wyżne, Krościenko Niżne, Czudec, Odrzykoń, Polanka, Jabłonica, Malinówka, Kombornia, Budzyń, Targowiska, Jedlicze, Kozuchów, Męcinka.²⁶ Általában véve itt mindez nem nyilvánult meg olyan kíméletlen formában, mint a tarnóvi kerületben. A Komborniaiban elfogott urakat a Wyrząska (Cserdítő – K. I.) nevű kocsmába szállították, ott félholtra verten hideg vízzel lelocsolva kitették őket a fagyra, majd mindnyájukat a kerületi központba: Sanokba vagy Jasłóba szállították.²⁷ Dembiński pap számol be arról az eseményről, amelynek színhelye az Urbańskiakhoz tartozó falu, Haczów volt:²⁸ „Haczówba, amelynek közösségéről az a meggyőződés alakult ki, hogy támogatja a felkelést, Goslart küldték, hogy a tettek mezejére lépjenek. Február 20-án érkezett oda. [...] A pap [...], akihez (Gerard Lech) ment, elárulta őt, és felszólította a parasztokat, hogy fogják el őt. A plébániát hirtelen körbefogták, s a parasztok pillanatnyi habozás nélkül Goslarra vetették magukat, és sűrű ütlegek közepette magukkal vitték. Ruházatától és lábbelijétől megfosztva

²⁰ Kieniewicz: *Ruch chłopski w Galicji w 1846 roku*, 259.

²¹ Kieniewicz szerint a tarnóvi kerületben 750 személy veszett oda (i. m. 250–258.), más források szerint 423, míg a bochniai kerületben 69 a lemészároltak száma.

²² Łoziński, B.: *Szkice z historii Galicji w XIX wieku*. Lwów, 1913. 245–246.

²³ Żychowski: *Rok 1846 w Rzeczypospolitej Krakowskiej i Galicji*, 194.

²⁴ Żychowski: *Rok 1846 w Rzeczypospolitej Krakowskiej i Galicji*, 216–217.; *Działalność Szeli, raport Strzelbickiego*. In: Kieniewicz, Stefan: *Rewolucja Polska 1846 roku*. Wybór i źródel. Wrocław, 1850. 192–197. Szeła életrajzát lásd: Biblioteka Ossolińskich, rkps 6270/III, 117., nyomtatásban: *Rok 1846 w Galicji. Materiały źródłowe*, 301–310.

²⁵ Żychowski: *Rok 1846 w Rzeczypospolitej Krakowskiej i Galicji*, 322–323.

²⁶ Dembiński, S.: *Rok 1846. Kronika dworów szlacheckich zebrana na pięćdziesięcioletnią rocznicę smutnych wypadków lutego*. Jasło, 1896. 98., 165., 170–172., 288–289.; Homola: *Krosno i powiat krośnieński w latach 1772–1914*, 245.

²⁷ Pigoń: *Z Komborni w świat. Wspomnienie młodości*, 37.

²⁸ Trzeciecki, J.: *Pamiętki i wspomnienia z ziemi sanockiej*. Krosno, 1907. 107.

félmeztelenül vonszolták végig a havon, bele-belerugdálva s cséphadarókkal, botokkal oda-odasózva neki. Imígyen bánva vele érték el a kocsmát, ahol egy másik fogollyal összebilin-cselték.” Ott tovább verték őket, szemükre hányva, hogy „a lengyelek a parasztokat ki akarták irtani, különösen az asszonyok szájából hangzottak furcsán ezek a vádak, akik zokogva kiáltották: »mi rátok dolgozunk, te meg le akartatok mészárolni bennünket.«” A megkín-zott Goslart a többi megkínzott fogollyal együtt a sanoki börtönbe szállították.²⁹

A nemesi udvarházak megrohanása során azok kirablására és az ott lévő javak elpusztítá-sára is sor került, mint ez a Krosnával szomszédos Polánkában is történt, amely Tytus Trzeciecki tulajdona volt. E helysége, ahol a geográfus és költő, Wincenty Pol feleségével és gyermekeivel, valamint Józef nevű testvérével, a krosnoi orvossal vendégeskedett, a környékbeli falvak – Odrzykoń, Turaszówka és Białobrzegi – parasztjai támadtak rá. Az esemény időpontja vasárnap reggel volt, amikor az udvarházban vendégeskedők – a krosnoi templomba készülve – éppen reggeliztek. „A házigazda, akinek meg sem fordult a fejében a rablótámadás eshetősége, kirohant a gangra, s az ott mind nagyobb számban gyü-lekező parasztokat a tömeges és lármás megjelenésük oka felől kérdezi, annál inkább is, merthogy idegen községekből jöttek ide. A császár parancsára jöttünk, felelték, azért, hogy az itt fellelhető fegyverek és lengyelek után átkutassuk a házat.” Trzecieckit és a Pol-fivérekét a paraszto megkötözték, és nekiálltak a ház kirablásának. A fiatal házaspár elegánsan berendezett rezidenciájából semmi sem maradt, az ezüstöt és a kisebb bútorokat szétlopták, az ajtókat, ablakokat és a nagyobb bútorokat összetörték, s a pincében lévő bort megitták. Ezt követően elhatározták, hogy a lefogottakat a jaslói sztarosztaságra viszik. Tytus Trzecieckit a bátyja, a Gorajowicéből származó Franciszek kiszabadította a hóhérsé-gédek kezéből. A Pol-fivérekét a paraszto Jasłóba szállították.³⁰ Wincenty Pol, aki rövid időre éppen barátjánál, Polánkában tartózkodott, 1840-től a Gorlice közelében fekvő Mariampolban lakott. Innen kiindulva járta be a Kárpátokat és a Tátrát, s itt dolgozta fel a lengyel földek földrajzát és néprajzát. Összegyűjtött munkái vele voltak Polánkában, emiatt az is mind áldozatul esett a pusztításnak. Maga a kárvallott így emlékezett erről: „Az ezüst-ben, fehérneműben, bundákban, ruházatban, kocsikban, porcelánokban, üvegholmikban és az ehhez hasonlóknban, valamint a könyvekben, térképekben, értékes kutatóeszközökben el-szenvedett kár meghaladta a 6 ezer lengyel zlotyt. [...] A legnagyobb veszteséget azonban kézirataim, jegyzeteim, rajzaim megsemmisülése jelenti, amelyek kilencévi kutatómunkám és ötévi tudományos utazásaim eredményei voltak.”³¹ Wincenty Polt Jasłóból Lembergbe szállították, ahol több hónapot töltött börtönben. Az *Ossolineum* munkatársai járultak hoz-zá szabadon bocsátásához,³² Pol soha többé nem tért vissza Mariampolba, s udvarháza az enyészeté lett.³³

A paraszto fentebb leírt viselkedése az osztrák hatóságok számlájára írható. A jaslói sztarosztá, Stanisław Przybylski egyenesen szította az ilyesfajta viselkedés tüzeit, amint ezt az alábbi leírás is tanúsítja: „Jasłóban három polgár hallotta, amint a kormánybiztos rész-

²⁹ Dembiński: *Rok 1846*, 165 – 166.; Tyrowicz, Marian: *Zarys życia i materiały biograficzne*. Warszawa, 1953. 60–68.

³⁰ Dembiński: *Rok 1846*, 280–281.; Szujski, J.: *Tytus Trzeciecki. Wspomnienie pośmiertne*. Kraków, 1894. 10.

³¹ Pol, Wincenty: *Pamiętniki*. Oprac. K. Lewicki. Kraków, 1960. 330.

³² Pol: *Pamiętniki*, 310.

³³ Hanik, J. – Rosnowska, J.: *Wincenty Pol*. In: PSB, XXVII/2. z. 113. Wrocław Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź, 1982. 255–263.; Zubrzycki, T.: *Rzeź galicyjska*. Stanisławów, 1910. 14.; Dembiński: *Rok 1846*, 287.; Ostaszewski-Barański: *Krwawy Rok (1846)*, 166–167.

letes eligazítást tartott a parasztnak, hol és miként raboljanak. A biztos mindig e szavakkal fordult a parasztnak: »A kormány számít rátok, bízunk benne, hogy a lázadókat elfogjátok«, amikor pedig az egyik paraszt megkérdezte, hogy ellenállás esetén mit tegyenek az illetővel – az volt a kurta válasza: »öljétek meg.«³⁴ Egyes helységek másféle magatartást tanúsítottak. Néhány Krosno környéki faluban, amelyeket a jaslói sztarosza mintaszerűeknek minősített, az összeesküvésbeni részvétellel gyanúsított tulajdonosokat letartóztatták ugyan, de javaikhoz nem nyúltak. Ilyen falvak voltak: Targowiska, Jaszczew, Redlicze, Męcinka, Kożuchów, Trzcina.³⁵ Előfordult az is, hogy a földesuraknak segítséget nyújtottak a parasztnak. Így például Kombornia tulajdonosának felesége, Emilia Urbańska az egyik iskrzyniai parasztportán talált menedéket.³⁶ Parasztnak segítettek a Chłędowski-családnak is, amely akkoriban Nowotaniecben bérelt birtokot. Kazimierz Chłędowski elbeszélése szerint a falu parasztnai „megelőzték az idegen csürhét, megjelentek az udvarházban, s mondták apámnak, hogy veszély fenyegeti, üljön velük szekérre, s ők elviszik Sanokba, a kerületi központba. »Így magának semmi baja se lehet, s a ház asszonya a gyermekkel otthon maradhat, mert a közösség megvédi őket az idegen parasztnaktól.« Így is történt.³⁷

Arra, hogy az események ily fordulatot vettek, a földesurak és a papok is meghúzták a vészharangot. Antoni Ujejski atya, a Krosnával szomszédos Krościenko Wyzne plébánosa megpróbálta visszafogni a parasztnak, kérve-kérte, hogy ne veszítsék el a józan eszüket. Erről tanúskodik alábbi bejegyzése a plébánia krónikájában: „Éppen február 20. volt az a nap, amikor Iskrzynia tulajdonosa Feliks Urbański a komborniai nemesek, hivatalnokok és szolganépek élén hajnalban átlépte a település határát. Iskrzynia népessége, amelyet már egy éve azzal riogattak, hogy a nemesek ki fogják irtani, arra gondolván, hogy íme, ütött a végórja, otthonát odahagyva az itteni lakosokkal együtt a plébániára menekült. Miután misét mondtam, s meghallgattuk a szentgyónást, beszédet intéztem hozzájuk a gangról, bizonygatva, hogy a nemességnek esze ágában sincs bántani őket, menjenek nyugodtan haza. Látszólag mintha megnyugodtak volna szavaimra, mert hirtelenjében mindenki szétszéledt, s hazament. 67 ember azonban az említett Urbańskit megrohanta és elhurcolta magával.³⁸ Azoknak a napoknak a légkörét találóan írja le Dukla földesura 1846. április 1-jén: „Öt hete élünk félelemben, elárasztanak az erőszakoskodásokról és anarchiáról szóló hírek. A kormányzati rend megszűnt, a jog érvényét veszítette, a parasztnak felmondják kötelezettségeiket.³⁹ A krosnáói polgárokat is megrettentette az események alakulása, és küldöttséget menesztettek Bécsbe az udvari kancelláriához.⁴⁰ Az osztrák hatóságok úgy döntöttek, erőt alkalmaznak a parasztsággal szemben. Április derekán 55 ezer főnyi haderőt vontak össze Galiciában. 1846 márciusában Krosnába érkeztek a Reiss nevű jaslói sztarosza által mozgósított katonai osztagok, amelyek feladata a községek lecsillapítása lett volna. A támadások és rablások apránként abbamaradtak, de a parasztnak megtagadták az úrdolgát, s ez az osztrák katonaság újabb fellépését vonta maga után; faluról falura járva kényszerítették a parasztnak munkára. Ez az akció hat hét alatt 170 falura terjedt ki.⁴¹ Stanisław Pigoń így

³⁴ Ostaszewski-Barański: *Krwawy Rok (1846)*, 161.

³⁵ Dembiński: *Rok 1846*, 252., 394.; Homola: *Krosno i powiat krośnieński w latach 1772–1914*, 245.

³⁶ *Rok 1846 w Galicji*, 165.

³⁷ Chłędowski, Kazimierz: *Pamiętniki. Galicja 1834–1880*. Kraków, 1957. Vol. I. 69–70.

³⁸ *Rok 1846 w Galicji*, 164.; Homola: *Krosno i powiat krośnieński w latach 1772–1914*, 246.

³⁹ *Rok 1846 w Galicji*, 21.

⁴⁰ Kieniewicz: *Ruch chłopski w Galicji w 1846 roku*, 77.

⁴¹ Buszko, Józef: *Region jasielski w latach 1772–1859*. In: *Studia z dziejów Jasła i powiatu jasielskiego*. Kraków, 1964. 348–349.; Homola: *Krosno i powiat krośnieński w latach 1772–1914*, 246.

írt ezekről az eseményekről: „A parasztdúlás után új borzalom hatotta át a falut: a pacifikáció. A kormány vésztörvénytörvényeket állított fel, amelyek az udvarházakban berendezkedve bűnöst és ártatlant egyaránt kíméletlenül maga elé citált és visszakényszerített a robotba. [...] A parasztdúlás után [...] hosszú időn át árva gyerekek, ezen év áldozatai kódrogtak a falvakban. [...] Néhány napi váltakozással más és más portára esett elszállásolásuk és élelmezésük kötelessége. Hátikosarakban vitték őket szomszédtól szomszédig. Elhanyagoltak, rongyosak, tetvesek voltak, nyomorra és koldussorsra ítélve tengették életüket, míg meg nem haltak vagy annyira fel nem nőttek, hogy a gazdaságokban munkát vállalhattak vagy szolgálul elszegődhetek valahová.”⁴²

Az 1846–1847-es természetesen esztendő újabb éhínséggel és járványokkal köszöntöttek be. Különösen súlyosnak mutatkozott 1847 aratás előtti időszaka, amikor az emberek összes élelmiszertartalékaik és jószágaik eladására kényszerültek. Ahogy Emilia z Jabłonowski Skrzyńska naplójában feljegyezte: „Közeledik a tavasz, de senki se örül neki, mindenkinek fáj a szíve, mert az országban szörnyű éhínség tombol, s az emberek képtelenek túlélni nyomorú helyzetüket.”⁴³ Emiatt, valamint a tifusz- és a pestisjárvány következtében tömegestül haltak meg az emberek. Nem egy faluban a lakosság fele elhalálozott. Magában Komoborniában és Wola Kamborskában 1847-ben 430 személy halt meg – első sorban éhínség következtében. Krosnóban viszont ugyanebben az esztendőben hideglelés vitt el 270 személyt.⁴⁴ Tetten érhetők azonban olyan „hihetetlennek tetsző esetek is, amelyek során az anyák megölték gyermekeiket, és emberhúst fogyasztottak tápláléklul.”⁴⁵ A kapucinus atyák krónikása az 1847-es esztendőt összegezve feljegyezte, hogy „ez az egész esztendő siralmas volt [...]. A járvány szünet nélkül tombol, az óriási és szörnyű, aligha századok óta nem tapasztalt halandóság különösen a falut sújtja. Ehhez még pusztító éhínség is társult, így mindenütt jajgatás, sírás, könnyözön.”⁴⁶

Az 1846-os lengyel események beharangozói voltak a Népek Tavaszaként ismert forradalmi hullámnak, amely két évvel később egész Európát elárasztotta. Ennek során Krosnóban, akár csak a többi galíciai városban, Nemzeti Gárda alakult. A gárdaalakítás engedélyezésére már az 1848. március 14-én kelt császári rendelet is utal.⁴⁷ A március 19-én kelt lembergi felirat 6. pontja szól annak szükségességéről, hogy „a városokat a lehető legsürgősebben fel kell fegyverezni a béke és a rend fenntartása, valamint a személy- és vagyonbiztonság megóvása érdekében”.⁴⁸ A lembergi felirat Bécsben történt átszerkesztése után a nemzeti gárdát „az egész országban a bizottság által jóváhagyott kívánalmaknak megfelelő szélesebb alapon” szándékoztak megszervezni.⁴⁹ A gárda szervezését Lembergben Stadion kormányzó 1848. március 19-én engedélyezte.⁵⁰ A nemzeti gárdát az 1848. március végén

⁴² Pigoń: *Z Kamborni w świat. Wspomnienie młodości*, 38–39.

⁴³ *Dzienniki Emilii z Jabłonowskich Skrzyńskich*, nr 67. 1847. március 7-én kelt bejegyzés. b. nr s., Zbiory Muzeum Podkarpackiego w Krośnie.

⁴⁴ Archiwum Parafii św. Trójcy w Krośnie, a szerző által összeállított számadat, amelynek forrása a *Liber Mortuorum pro civitate Krosno cum suburbis*, t. 2: 1833–1849.

⁴⁵ *Galicja od pieruszego rozbioru do Wiosny Ludów*, 204.

⁴⁶ APK oo. Kapucynów, 16.

⁴⁷ Stolarczyk, Marian: *Galicijjska Gwardia Narodowa w 1848 r.* In: *Galicja w 1848 roku*, t. 12: *Galicja i jej dziedzictwo*, Rzeszów, 1999. 75.

⁴⁸ *Adres Lwowski, 18–19 marca 1848*, Ossolineum, rkps 7229, 135–136. In: *Rok 1848 w Polsce. Wybór i źródeł*. Wrocław, 1948. 201.

⁴⁹ Schnür-Peplowski, Stanisław: *Z przeszłości Galicji*. Lwów, 1895. 497–505. In: *Rok 1848 w Polsce*, 227.

⁵⁰ Zawadzki, W.: *Dziennikarstwo w Galicji*. Lwów, 1878. 19–31. [In:] *Rok 1848 w Polsce*, 197.

kiadott *Szervezési statútum* hatálya alapján állíthatták fel. Ez a városokban, kisvárosokban és az ezernél több lelket számláló falvakban tette lehetővé gárdák szervezését. A statútum szabta meg a gárdának és tagjainak kötelességeit is. Fel kellett készülniük a katonaelet fátadalmaira, ismerniük kellett a gyakorlatozás előírásait, meg kellett ismerni a fegyvert és a fegyverforgatást, s kötelesek voltak „minden erővel fenntartani az egységet, az egyetértést és a testvéri szeretetet”. A nemzeti gárda megalakítását a statútum vidéken a sztarosztákra, a városi előjáróságokra, a városi tanácsokra és a helybéli tisztekre bízta. Mint rendőri és belbiztonsági erő a sztarosztáknak és azon városok polgármestereinek alárendelve működött, ahol a kérdéses alegységeket létrehozták. A vezénylés következő fokán a kormányzó vagy a galíciai osztrák hadtest főparancsnoka és a belügyminiszter állt. A gárda zászlóaljainak és századainak közvetlen parancsnokai lengyel tisztek és altisztek voltak. A demokraták többsége a gárdára eljövendő felkelő hadsereggént tekintett.⁵¹ A gárdában a nagykorú polgárok tartoztak önkéntesen szolgálni – az iparoslegények, napszámosok és a szolgaszemélyzet kivételével. A gárdistáknak maguknak kellett fegyverzetükről, egyenruházatukról és felszerelésükről gondoskodniuk. A szegényebb sorúak számíthattak a közösség támogatására.⁵² A gárdisták sötétkék, málnavörös-hajtókás egyenruhát hordtak, magas négyszögletes csákójukat ezüst sas díszítette.⁵³ A gárda szervezése zökkenőmentesen zajlott, mivel önkéntesekben nem mutatkozott hiány. Ezek száma Lembergben ötezer fő körül mozgott, „de az ország más részein sem volt olyan város, ahol százakra ne rúgott volna a számuk”.⁵⁴ Jaszóban például már 1848. június 28-án egy 160 főből álló osztag tette le az esküt.⁵⁵ Sanokban is alakult nemzeti gárda.⁵⁶ Krosnában Jan Łagoński patikus, a városi választmány tagja állt kapitányi rangban a század élén, amelynek főhadnagya egy Kamiński nevű egyén volt.⁵⁷ A gárda inspektorának tisztét Antoni Jeziorański, az 1830–1831-es szabadságharc hivatásos katonája töltötte be, aki annak hírére jött lengyel földre, hogy Galíciában lengyel hadsereg alakul. 1848 októberében jelent meg Krosnában, ahol rokonánál, a helybéli orvosnál, a magyar származású Juliusz Kállay doktornál vendégeskedett. Jeziorańskinak az volt a feladata, hogy a Magyarországra tartó fiatalokat útjukban segítse, és a harmincegynéhány gárdista kiképzésében részt vegyen. Ebben Kalicki is segítségére volt, aki szintén részt vett az 1830–1831-es szabadságharcban.⁵⁸ Jeziorański említést tesz emlékiratában egy ulánusosztagról is, amely a környékbeli nemesekből alakult. Így ír erről: „Jól megülték lovat, s emellett a 2. ulánusezred egyenruháját viselték [...], de semmi több [...] a gyakorlat poharazgatással kezdődött, aztán adomázással folytatódott, s ebédeléssel s

⁵¹ Stolarczyk: *Galicyjska Gwardia Narodowa w 1848 r.*, 78–79.

⁵² Kieniewicz, Stefan: *Galicja w latach 1846–1848*. [In:] *Wiosna Ludów na ziemiach polskich*, t. 1. Łódź, (é. n.), 314.

⁵³ Kieniewicz, Stefan: *Czyn polski w dobie Wiosny Ludów*. Warszawa, 1948. 88.

⁵⁴ Kieniewicz: *Czyn polski w dobie Wiosny Ludów*, 88.

⁵⁵ Kucharski, Władysław: *Wiosna Ludów w Jasielskiem, na podstawie rękopiśmiennych materiałów Franciszka Trzecieckiego i Rady Narodowej obwodu jasielskiego. Odbitek ze Sprawozdania Dyrekcji CK IV Gimnazjum za r. sz. 1910*. Łwów, 1910. 19.

⁵⁶ Opas, T.: *Sanok w okresie przedautonomicznym*. In: *Sanok. Dzieje miasta*. Red. F. Kiryk, Kraków, 1995. 331.; Ostaszewski-Barański, K.: *Rok złudzeń (1848)*. Złoczów, 1901. 145.

⁵⁷ Mazurkiewicz: *Wiadomości historyczne*, 13.; *Provinzial Handbuch des Königreiches Galizien und Lodomerien für das Jahr 1848*. Lemberg, 319.

⁵⁸ Terlecki, M. H.: *Kadra wojskowa powstania styczniowego związana z Krosnem i regionem*. In: *Krosno. Studia z dziejów miasta i regionu*. Red. F. Leśniak. Krosno, 2002. Vol. 4. 372.; Kozłowski, Eligiusz: *Antoni Jeziorański*. In: *PSB*, Vol. 9. Wrocław–Warszawa–Kraków, 1964–1965. 215–216.; Kozłowski, Eligiusz – Wrzosek, M.: *Dzieje oręża polskiego 1794–1939*. Warszawa, 1973. 244–246.

egy pohár tokajival végződött!”⁵⁹ Amikor utasítás jött Krosnába Jeziorański letartóztatására és Lembergbe szállítására, Kállay segítségével Magyarországra távozott, ahol belépett az ott alakuló lengyel légio lovasságába.⁶⁰

A nemzeti gárda mellett 1848. április 13-tól működött a galíciai lengyel demokratákból Lembergben megalakult Nemzeti Tanács is, azzal, hogy a nemzet érdekeit képviselje. Hivatalos lapja a *Rada Narodowa* című újság volt. A Nemzeti Tanács néhány nappal létrejött után Központi Nemzeti Tanácsá alakult át, amely hozzávetőleg 170 tagot számlált. Együttal kezdetét vette a vidéki láncszemek, vagyis a kerületi nemzeti tanácsok megalakítása is. Úgy tervezték, hogy ilyenek mindenesélyes körzeti központban létre kell jönnie. A kerületi nemzeti tanácsok a kisebb városokban, városkákban is létrehozták a maguk filiáját. Legfontosabb feladatuk az volt, hogy az országrabló közigazgatás tevékenységét ellenőrizzék, a galíciai feliratokban megfogalmazott javaslatokat megvalósítsák, gyűjtések révén pénzalapokat teremtsenek, foglalkozzanak a nemzeti gárda alakításával kapcsolatos kérdésekkel, a különféle társadalmi rétegek, körök közvéleményét hatásosan formálják, és kapcsolatot tartsanak a Központi Nemzeti Tanáccsal.⁶¹ 1848 áprilisában és májusában többek között Samborban, Stanislawówban, Bochniában, Újszandecben, Brezánban, Tarnopolban, Wadowicében és Jasłóban alakult Nemzeti Gárda.⁶² A tanácsoknak több tucat tagja volt, többségében nemesek, gazdag polgárok, értelmiségiek, egyházi személyek, ritkábban szegényebb városlakók és parasztok. Minden filia-tanács egy tagot delegált a járási tanácsba, s minden kerületi tanács egy személyt küldött a Központi Nemzeti Tanácsba. A Központi Nemzeti Tanács jaslói képviselője Franciszek Trzeciecki volt, aki az ottani hét ügyosztály egyikében – az Országos Ügyek Osztályán fejtett ki tevékenységet.⁶³ A jaslói tanács az egyik legjobban megszervezett tanács hírében állt, amelynek egyik tagja, a földműves Wojciech Mercik még a Központi Nemzeti Tanácsban is szerepet vállalt, amelyet olyan tanácsokkal látott el, miként kell a parasztság bizalmát és támogatását megnyerni.⁶⁴ A krosnói Nemzeti Tanács a jaslói Nemzeti Tanácsnak volt alárendelve annak filiájaként.⁶⁵ Elnöke a már említett dr. Juliusz Kállay volt.⁶⁶ A városok forradalmi eseményei és a falvakban tapasztalható nyugtalanság hatására a környékbeli földesurak és a papok az áprilisban Jasłóban tartott járási gyűlésen dokumentumba foglalták, hogy május 3-án eltörlik a jobbagyságot. Ezt a kötelezettségvállalást Franciszek Trzeciecki mellett többek között a polankai Tytus Trzeciecki, Karol Klobassa, Zręcin és Bóbrka tulajdonosa, a chlebnai Adam Stojowski, a frysztaki Konstany Kiernicki, a makowski Tadeusz Wiktor, a wietrzni Otton Chłędowski, az

⁵⁹ *Pamiętniki Jenerala Antoniego Jeziorańskiego od roku 1848 do roku 1863*. Lwów, 1880. 15.

⁶⁰ *Pamiętniki Jenerala Antoniego Jeziorańskiego od roku 1848 do roku 1863*, 19–21.; Terlecki: *Kadra wojskowa powstania styczniowego związana z Krosnem i regionem*, 372.

⁶¹ Stolarczyk, Marian: *Działalność Lwowskiej Centralnej Rady Narodowej. W świetle źródeł polskich*. Rzeszów, 1994. 87–90.

⁶² Kucharski: *Wiosna Ludów w Jasielskiem*, 17.

⁶³ Kucharski: *Wiosna Ludów w Jasielskiem*, 18.; Batowski, Aleksander: *Dariusz wypadków 1848 r.* Rękopis przejrzał, opracował, wstępem i przypisami opatrzył Marian Tyrowicz. Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk, 1974. 148. Franciszek Trzeciecki a jaslói kerületben fekvő gorajowicei birtok tulajdonosa, a Művelődési Társaság alapítója és az 1861-es alkotmányozó gyűlés követe, a krakkói Kölcsonósen Biztosító Társaság kezdeményezője volt.

⁶⁴ Batowski: *Dariusz wypadków 1848 r.*, 213.

⁶⁵ Kucharski: *Wiosna Ludów w Jasielskiem*, 18.

⁶⁶ Mazurkiewicz, A.: *Wczoraj i dziś Krosna i ziemi krośnieńskiej*. In: *Księga pamiątkowa b. Szkoły Realnej, b. Gimnazjum, obecnie Liceum Ogólnokształcącego im. M. Kopernika w Krośnie*. Krosno, 1967. 7–18.

ustrobnai Henryk Kurdwanowski, Gaşiorowski atya, a jaslói plébános, Walenty Madejski atya, a dembowieci plébános írták alá.⁶⁷ Az emlékiratot a Krakkóban napvilágot látó *Jutrzenka* című lapban tették közzé.⁶⁸

A Népek Tavaszra idején a Krosno környéki önkéntesek, de azok is, akik Galícia és a Lengyel Királyság különféle szegleteiből érkeztek, Magyarországra akartak jutni, hogy részt vegyenek az ottani forradalmi eseményekben. A 140 fős legnépesebb csoportot a sambori járás lakói alkották, második helyet a szanoki járás foglalta el a maga 113 önkéntesével, őket követték a jaslói járásbeliek és a környező kerületekből származók. Ez utóbbiak 76-an voltak, és a legkülönbözőbb rétegeket képviselték. Voltak közöttük nemesek, értelmiségiek, polgárok, egyetemisták, középiskolai diákok, szolgák.⁶⁹ Erre vezetett a Kossuth Lajos felhívására Magyarországra tartó ezredek, valamint az osztrák hadseregből dezertáló magyar katonák útja.⁷⁰ Annak a szövetségnek köszönhetően, amelyet Ferenc József kötött az orosz cárral a magyar forradalom leverésére, Oroszország hatalmas, 200 ezer fős haderőt küldött Magyarország ellen. Egy részük 1849 tavaszán Krosno környékén tartózkodott.⁷¹ Számos korabeli beszámolóban találunk erre vonatkozó információkat. Franciszek Prek például feljegyezte visszaemlékezésében június 13-án: „Ütközben tengernyi orosz haddal találkoztam: gyalogság, kozákság és tüzérség és különféle dolgokkal megpakolt társzekérsor vonult el szemeim előtt. A lovak szépek voltak, a hámok erősek.” Június 23-án Prek feljegyezte, hogy I. Miklós cár Paszkevicz herceggel együtt a Dukla környéki Żmigródba mentek, hogy szemlét tartsanak az orosz hadak fölött.⁷² Ezekről az eseményekről többek között Kazimierz Chłędowski és Jan Stapiński is említést tesznek.⁷³ Az 1848-as és 1849-es esztendőik iskolai értékülésében ellenben a rzeszówi gimnázium igazgatója már a következőket jegyezte fel: „Duklánál 85–90 ezer fős hadtestet vontak össze. 1849. június 19-én Krakkóból s a Żmigródban töltött éjszaka után személyesen érkezett Duklához Konstantin nagyherceggel együtt minden oroszok cárja, aki szemlét tartott az egész összegyűlt orosz hadsereg fölött, majd az első osztag élén a magyar határhoz ment, s őfelsége ott, Barwineknél elsőként lépte át a határt. Ott áldotta meg az egész orosz hadat, és még ugyanezen a napon visszatért żmigródi főhadiszállására, majd Krakkóba.”⁷⁴ A hadak átvonulása nyomasztotta a helybéli-

⁶⁷ Kucharski: *Wiosna Ludów w Jasielskiem*, 10–11.

⁶⁸ Kucharski: *Wiosna Ludów w Jasielskiem*, 10–11.; Kieniewicz, Stefan: *Pomiędzy Stadionem a Goslarem. Sprawa włościańska w Galicji w 1848 r.* Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk, 1980. 40.

⁶⁹ Senür-Peplowski, Stanisław: *Z tajnego archiwum*. Lwów, 1896. 24–28.; Zielecki, A. – Kacnelson, D.: *Udział Polaków z Galicji w powstaniu węgierskim 1848–1849 roku*. „Rocznik Naukowo-Dydaktyczny Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Rzeszowie”. 1982. z. 4/53, „Historia”, 78.; „Niewiasta Katolicka”, 1911. No. 1. 167.; Homola: *Krosno i powiat krośnieński w latach 1772–1914*, 247.

⁷⁰ Felczak, Waclaw: *Historia Węgier*. Wrocław–Warszawa–Kraków, 1966. 241.; Kieniewicz: *Galicja w latach 1846–1848*, 336.

⁷¹ Kieniewicz: *Galicja w latach 1846–1848*, 341.; Rzeszowskie w dobie Wiosny Ludów, Rzeszów, 1948. 27.; Swiękowski, E.: *Studia d historii sztuki i kultury wieku XVIII w Polsce*. 1. t.: Monografia Dukli, Kraków, 1903. 45.; Mazurkiewicz: *Wczoraj i dziś Krosna i ziemi krośnieńskie*, 13.; Homola: *Krosno i powiat krośnieński w latach 1772–1914*, 247.; Buszko: *Region jasielski w latach 1772–1859*, 351.

⁷² Prek, F. K.: *Czasy i ludzie*, 345–346.

⁷³ Chłędowski: *Pamiętniki*, 70–71.; Stapiński, J.: *Pamiętnik*, do druku przgotował oraz wstępem opatrzył K. Dunin-Űasowicz. Warszawa, 1959. 176.

⁷⁴ Adamowski, M.: *Z kroniki starego gimnazjum w Rzeszowie*. In: *Rzeszowskie w dobie Wiosny Ludów*, 68.

eket, erről Emilia z Jabłonowski Skrzyńska is ír a naplójában: „Tegnap levelet kaptunk Skrzyńska mamától, írja, hogy a hadak átvonultak a vidékükön anélkül, hogy bármilyen kilengést elkövettek volna, csak a lovak abrakoltatása és tiszték fogadása okozott gondot, Dukla környékét viszont kiélték, s gabonatakarmány híján kopárrá legelték.”⁷⁵

Az orosz katonák krosnói jelenlétéről a kapucinus atyák krónikájából is tudomást szerezhetünk. A benne foglalt tájékoztatás szerint a városba már május 25-én megérkeztek az orosz katonák: „Ebben a hónapban hatalmas tömeg katona vonult át, úgyszólván csaknem az egész várost és környező falvakat is megszállták és megtöltötték csapataikkal.”⁷⁶ A kolostorba is elszállásoltak orosz katonákat, akik a refektóriumban rendezték be a kenyérraktárakat. Az egymást váltó egységek több hónapon át tartózkodtak ott, ami nagyon terhes volt a szerzetesek számára.⁷⁷ Az osztrák hadak ezzel szemben a jezsuita kollégiumot foglalták el és alakították át raktárrá. 1849 februárjában ez az épületegyüttes hatalmas tűzvész színhelye volt.⁷⁸

A bécsi forradalom leverése és Lemberg bombázása után az osztrák hadsereg ostromálapotot hirdetett Galíciában. Az állam egységét a hadsereg és a rendőrség garantálta. Így emlékezett erre Henryk Bogdański, a galíciai konspirációs mozgalom résztvevője és memoáríró: „Lecsillapodott a jobbító szándékú társadalmi és nemzeti nekiveselkedés. Megszűnt a nemzeti gárda [...], szétszéledtek a nemzeti tanácsok tagjai [...] s a leMBERGI nemzeti tanács is befejezte tevékenységét.”⁷⁹ A Bach-korszakban, vagyis Alexander Bach belügyminiszterisége idején kezdetét vette Galícia elnémetesítése.⁸⁰ Krosnót és környékét az egész Galicián úrrá levő gazdasági válság sújtotta, amely egészen az autonómia elnyeréséig tartott.

Fordította: KOVÁCS ISTVÁN

⁷⁵ *Dzienniki Emilii z Jabłonowskich Skrzyńskiej*, nr 72. 1849. június 2-ről szóló beszámoló.

⁷⁶ APK oo. Kapucynów, 17.

⁷⁷ APK oo. Kapucynów, 17.; Kosiek, A.: *Zbrojna Pomoc*. Kurier Krośnieński, 2003, 2/141. 3.

⁷⁸ Archiwum Państwowe w Krakowie, Oddział I na Wawelu. Teki Schneidera, nr 820. 458.; Mazurkiewicz, A.: *Wiadomości historyczne*. In: Bal, A. – Chajec, W. – Lorens, A. – Mazurkiewicz, A. – Sulimowski, Fe. – Ross, J. – Ziobro, M.: *Ilustrowana monografia powiatu krośnieńskiego oraz przewodnik po Krośnie nad Wisłokiem i okolicy*. Rzeszów, 1957. 54.

⁷⁹ Bogdański, Henryk: *Pamiętnik 1832–1848. Z rękopisu wydał, wstępem i przypisami opatrzył A. Knot*. A kéziratot kiadásra előkészítette, a bevezetőt írta, jegyzetekkel ellátta Antoni Knot. Kraków, 1971. 384.; Ostaszewski-Barański: *Krwawy Rok (1846)*, 414–426.

⁸⁰ Chwalba, Andrzej: *Historia Polski 1795–1918*. Kraków, 2000. 488.

EWA BERES

Wypadki lat 1846-1848 w Krośnie i okolicy

W okresie rozbiorów w Krośnie miało miejsce wiele ważnych wydarzeń: Powstanie Krakowskie, rabacja chłopska oraz Wiosna Ludów. W Krośnie i okolicy przygotowania powstańcze trwały od 1845 r. Uczestniczyli w nich demokraci polscy- m. in. Edward Dembowski, Franciszek Wiesiołowski, Teofil Wiśniowski oraz miejscowa szlachta i inteligencja. Datę wybuchu powstania ustalono na noc z 21 na 22 lutego 1846 r. Niestety w krośnieńskie dotarły wieści o wypadkach tarnowskich i dlatego nigdzie nie doszło do wybuchu powstania, któremu przeszkodził ruch chłopski zwany rabacją. Objął on wiele wsi w okolicach Krosna, ale nie przybrał tak ostrych form jak w Tarnowskiem. Najczęściej dochodziło do napadów na dwory szlacheckie, pobicia ich właścicieli, dostarczania ich do cyrkulów austriackich oraz rabowania i niszczenia mienia dworskiego, tak jak to miało miejsce w Polance będącej własnością Tytusa Trzecieskiego, u którego przebywał gościnnie poeta i geograf Wincenty Pol.

W trakcie Wiosny Ludów w Krośnie, tak jak i w innych miastach galicyjskich utworzono Radę Narodową, na czele której stał dr Juliusz Kallay. Powstała też Gwardia Narodowa dowodzona przez Jana Łągońskiego. Funkcję inspektora pełnił Antoni Jeziorański. Jego zadaniem było udzielanie pomocy ochotnikom polskim przedostającym się licznie się na Węgry, aby wesprzeć tamtejsze powstanie. Tędy ruszały do swego kraju, wzywane przez Lajosa Kossutha, pułki węgierskie stacjonujące w Galicji oraz węgierscy dezertrzy z wojska austriackiego. Wiosną 1849 r. w Krośnie i okolicy pojawiła się też armia rosyjska, którą na mocy porozumienia z cesarzem Franciszkiem Józefem, car Mikołaj I posyłał do stłumienia rewolucji węgierskiej.

EWA BERES

Events in Krosno and its environs between 1846 and 1849

During the years when Poland existed as a partitioned land, in the middle of the 19th century, Krosno and its environs were the scene of many significant events. The region was affected by the Kraków Uprising of 1846, the ensuing peasant revolt and the events of the Spring of Nations.

In Krosno, the preparations for the uprising began in 1845, with the participation of Polish democrats, among others Edward Dembowski, Franciszek Wiesiołowski and Teofil Wiśniowski, as well as the representatives of the local nobility and intelligentsia. The date set for the outbreak of the uprising was the night of the February 21, 1846. The news about the Tarnów massacre prevented the planned outbreak, with the peasant movement called the peasant revolt having a paralysing effect, too. The peasant revolt did affect the villages in the Krosno area, but it claimed fewer victims and wreaked less havoc than in the Tarnów district. Most often it manifested itself in looting mansions, destroying farms, beating up landowners and handing them over to the district's Austrian commissioners, as it happened in the case of Tytus Trzecieski's estate in Polanka, while the poet and geographer Wincenty Pol was staying there.

During the Spring of Nations, as in other towns in Galicia, a National Council was established, presided by Dr Juliusz Kallay. The National Guard was also set up, with Jan Łagoński in command and Antoni Jeziorański as the supervisor of the Guard. One of its tasks was to provide help to the volunteers setting off in the autumn for Hungary to support the Hungarian war of independence. The hussar regiments stationed in Galicia also departed in the autumn for Hungary to the call of Lajos Kossuth, and they, too, needed assistance. The Russian troops sent by tsar Nicholas I on the request of Franz Joseph I to suppress the Hungarian war of independence arrived in the Krosno district in the late spring of 1849.